

Pripombe Zveze društev upokojencev Slovenije na Zeleno knjigo o staranju – Spodbujanje solidarnosti in odgovornosti med generacijami ODGOVORI NA VPRAŠANJA PO POGlavJIH

Vprašanja poglavja 2. Postavitev temeljev

1. Kako bi lahko spodbujali politike zdravega in aktivnega staranja v vseh starostnih obdobjih, začevši z otroštvom? Kako naj otroke in mlade bolje pripravimo na daljšo pričakovano življenjsko dobo? Kakšno podporo lahko EU nudi državam članicam?

Vsebine o starosti in staranju je potrebno vključiti v vse vzgojno-izobraževalne programe. Otrokom bi bilo treba nuditi znanja o staranju in njegovih posledicah že v šolskih programih, kjer najlažje in sistematsko dobijo temeljna spoznanja in opredelitev pojmov. Učinkoviti bi bili evropski programi spodbujanja aktivnosti mladih s financiranjem čezmejnih športno rekreativnih dejavnosti in tekmovanj. Del tovrstnega, evropsko podprtega aktiviranja mladih in otrok bi bilo tudi spodbujanje za vključevanje v te dejavnosti in oblikovanje minimalnih standardov za prisotnost športa v šolskih programih. Temu se mora pridružiti še razvoj aplikacij za digitalno vadbo. Nepokrita področja s širokopasovnim omrežjem niso tržno interesantna. Tu mora vstopiti država. Vzpodbude za to pa lahko ponudi Evropska komisija. Finančna pomoč pri nabavi računalniške opreme je naslednji korak, ki mora biti organizacijsko in finančno podprt. To velja tudi za starejše prebivalstvo z nizkimi dohodki. Dejavnost, ki bogati miselne in telesne sposobnosti starejših, hkrati pa nudi zadovoljstvo ob ustvarjanju in poustvarjanju, je tudi kulturna, športna in rekreacijska dejavnost starejših, organizirana in izvajana v društvih upokojencev ali drugih organizacijskih oblikah. Naštete dejavnosti krepijo spretnosti in kompetence starejših ter prispevajo k zdravem in aktivnem staranju.

Za starejše osebe so nujni posebni pristopi v tehnikah učenja in usposabljanja, ki temeljijo na spoznanjih gerontološke znanosti in upoštevajo omejitve starejše populacije. To še posebej velja za digitalizacijo oz. usposabljanje za uporabo digitalnih orodij. Evropska komisija mora zagotoviti raziskovanje motivacijskih elementov, ki bodo omogočili pritegnitev starejših v procese učenja. Rezultati teh raziskav morajo postati orodje spodbud s strani EU.

EU naj določi skupne cilje in harmonizira tovrstne razvojne politike vsaj za 10 let. Vlade 27. držav naj povabi k pripravi pristopov in programov za vseživljenjsko delovanje.

2. Katere so največje ovire za vseživljenjsko učenje v celotnem življenjskem ciklu? V katerem življenjskem obdobju bi z odstranitvijo teh ovir dosegli največji učinek? Kako bi se bilo treba tega lotiti na podeželskih in oddaljenih območjih?

Ovire so razvojne, ekonomske, življenjske, okoljske. Največja ovira je neenaka dostopnost, ki so je deležne določene družbene skupine, npr. migranti, Romi in tudi starejši, za katere bi morala država, skupaj z delodajalci in izobraževalnimi inštitucijami, razviti programe, prilagojene potrebam pridobivanja novih znanj, ki jih zahtevajo tehnološke in druge spremembe. Ti programi bi morali temeljiti na posebnih pristopih, tehnikah učenja in usposabljanja, ki so prilagojeni potrebam starejših. V Sloveniji imamo široko razvite izobraževalne programe za starejše, npr. Univerza za tretjo življenjsko obdobje, ki pa nudijo

le zapolnjevanje prostega časa po upokojitvi in uresničevanje osebnih želja. Ti so plačljivi in niso dostopni vsem starostnikom, še posebno tistim, katerih pokojnina je nizka.

Formalno izobraževanje je žal vse prevečkrat usmerjeno na faktografsko pridobivanje znanj, premalo usmerja mladostnika na samostojno razmišljanje. Skozi celoten potek vseživljenjskega učenja je premalo poudarjena vzgojna komponenta, ki mora vzgajati za empatijo do vsakega člana družbe, ne glede na starost, izobrazbo, materialno stanje in gojiti spoštovanje do starejših ter posledično zmanjševanje prisotnega starizma. Neformalno in priložnostno izobraževanje je tisto v katerem se zdaj starejše generacije največ izpopolnjujejo in pridobivajo nove veščine za sodobne razvojne in tehnološke situacije.

Vseživljenjsko učenje ne sme ostati dobrina le v urbanih središčih. Kadrovske možnosti so dane tudi v ruralnih področjih. Podeželska in oddaljena območja potrebujejo naložbe v povezljivost. Treba je poskrbeti, da bodo imela dostop do širokopasovnih povezav ter naprav in znanj, potrebnih za uporabo digitalnih naprav. Učenje na daljavo preko uporabe digitalne tehnologije zaenkrat neenakosti v dostopnosti do izobraževanja dodatno pogloblja. Država mora najprej zagotoviti materialno osnovo za izvedbeno mrežo IKT izobraževanj in si z ustreznimi projekti pridobiti strokovno in materialno pomoč EU. Posebne programe je treba usmeriti na od centrov oddaljena ruralna področja, ki so še preveč izključena. Tam ni niti vedenja/spoznanj o sodobni tehnologiji, kaj šele znanja za njeno uporabo. Politični odločevalci morajo to sprejeti kot svojo odgovornost za zagotovitev materialnih pogojev, edino to je pot, po kateri se bodo starejši lahko vključili v samozadostno oskrbovanje kot enakopravni člani družbe.

Vprašanja poglavja 3. Čim boljši izkoristek delovnega življenja

3. Katere inovativne ukrepe politik, s katerimi bi se izboljšala udeležba na trgu dela, zlasti udeležba starejših delavcev, bi bilo treba natančneje obravnavati?

V Sloveniji je zaposlenih le 59% oseb, starih 20-64 let. Po 50. letu starosti se tveganje dolgotrajne brezposelnosti povečuje. Stopnja zaposlenosti žensk je nižja kot pri moških. Številni starejši delavci se danes srečujejo s težavami, diskriminacijo pri zaposlovanju, iskanju zaposlitve, prehajanju med zaposlitvam, na obstoječem delovnem mestu. Potrebno je vložiti napore za odpravljanje ovir in spodbujati delodajalce in starejše delavce same k vlaganjem v zaposljivost ter te napore tudi konkretizirati.

Potrebne bi bile nacionalne in lokalne kampanje ozaveščanja vseh deležnikov o prepoznavanju škodljivosti stereotipov o starosti ter o smiselnosti in nujnosti vlaganja v daljše delovno življenje in vseživljenjsko učenje. Potrebno bi bilo v EU doseči soglasje, na vseh ravneh, o tem, da lahko visoka udeležba na trgu dela in daljše delovno življenje blažita problem starajoče se družbe.

Potrebno bo podaljševati čas dela in tudi prej vstopiti na delo. Ustvarjati moramo pogoje, da se bo mladina zaposlila čim prej in da bodo starejši ostali na delovnem mestu čim dlje. Neustrezna je rešitev v slovenski pozitivni zakonodaji, ki omogoča, da delodajalci lahko prenehajo delovno razmerje osebam 2 leti pred upokojitvijo.

Uvajati je potrebno ukrepe za omejevanje zgodnjih upokojitev, dvigniti zakonsko določene starosti za upokojitev, povečati prožnosti pri časovnem okviru upokojevanja, odpraviti zakonske prepovedi za delo upokojencev (pravica do dela), uvesti možnosti za različno odloženo upokojevanje, davčne in finančne spodbude delodajalcem za zaposlovanje starejših delavcev, vključno z ustvarjanjem prilagojenih delovnih pogojev za starejše ter dobre klime

za sodelovanje med generacijami na delovnem metu, podpreti starejše delavce pri uvajanju in uporabi digitalne tehnologije v delovnih okoljih, spodbujati zaposlovanje žensk in idr.

Poleg motivacije za izobraževanje, bi bilo treba proučiti tudi motive za delo pri starejših, ki niso le materialni. Potrebni so posebni pristopi v izobraževalnih postopkih, ki morajo biti prilagojeni zmožnostim starejših oseb. Pri zaposlovanju starejših kandidatov za delo je potrebna individualna obravnava, kar zahteva več usposobljenih kadrov v službah za posredovanje dela, kar naj bi podprla tudi EU.

Sveže delovne sile primanjkuje povsod v Evropi, zato je potrebno podpreti zakonite migracije. Projekt vključevanja migrantov v življenje in delo zahteva strokovno usmerjanje v aktivnosti po njihovih dispozicijah ob skrbno vodenem mentorstvu ter kakovosten nadzor. EU bi lahko za izboljšanje udeležbe migrantov na trgu dela i ponudila neke skupne elemente rešitev, kot na primer: priprava modelov adaptacije in integracije migrantov.

4. Ali je na ravni EU potrebnih več politik in ukrepov, ki podpirajo podjetništvo starejših? Kakšno vrsto podpore potrebujemo na ravni EU in kako lahko gradimo na uspešnih primerih socialne inovacije, in sicer primerih mentorstva med mladimi in starejšimi podjetniki?

Da, potrebnih je več javnih politik z ekonomsko ustrezno podprtimi vzpodbudami, ki bodo starejše in upokojene spodbudile k podjetniški dejavnosti. Za spodbujanje podjetništva pri starejših je potrebno odpraviti starostne ovire za najemanje kreditov in pri zavarovalnih shemah ter sprejeti davčne olajšave. Ob obstoječem stanju so iniciative za podjetništvo starejših oseb brezpredmetne. Treba je določiti tudi področja, kjer je starostno podjetništvo želeno in nameniti finančna sredstva za ukrepanje.

Uveljaviti je potrebno delovanja v katerih starejši s svojimi izkušnjami pomenijo dodano vrednost. Izrazito izstopajoče je tu pripravništvo in mentorstvo mladim generacijam, ki trenutno še ni povsod uveljavljeno. Izvaja se lahko v več oblikah – redno spremljanje po določeni programski in časovni določitvi, polovični delovni čas z deljenim finančnim prispevkom (pol pokojnina, pol ovrednotenje na delovnem mestu). Dopolnjevanje v delovnem procesu - zaradi odsotnosti zaposlenega ali kadrovske pomanjkanje. Določene dodane naloge ob rednem delovnem procesu. Dolgoletno pridobivanje strokovnih znanj, obogateno z izkustvenimi veščinami je lahko zelo koristno svetovalno delo upokojenca.

Kjer je dosti znanja pri podjetnikih ali v kadrovskih službah in je ustvarjena klima sodelovanja in pripadnosti, je tudi privlačnost in možnost za delo različnih generacij večja. Prav pri novonastalih podjetjih, ki so jih odprli in jih vodijo mladi usposobljeni kadri, je tovrstno delovno povezanost in dobro klimo možno največkrat zaznati. Dobrodošla bi bila izmenjava dobrih praks.

Pri srebrni ekonomiji bi morali vključiti produkcijo starejšim prilagojenih izdelkov, kar naj bi posredno omogočala in zagovarjala tudi EU. Uvajanje in podporo EU pri uporabi podpornih tehnologij podpiramo. Potrebno bi jih bilo tudi konkretizirati.

5. Kako bi lahko politike EU pomagale manj razvitim regijam in podeželskim območjem pri obvladovanju staranja in depopulacije? Kako bi lahko območja EU, ki se hkrati soočajo z izzivoma depopulacije in staranja, boljje izkoristila srebrno gospodarstvo?

Regijam z veliko depopulacijo bi koristila strokovna in finančna pomoč ter podpora lokalnim iniciativam. Poleg finančnih sredstev, posredovanja znanj in možnih modelov organiziranja in delovanja tudi s prenosom dobrih praks. Te se pojavljajo tudi v slovenskih občinah. Pri ohranjanju poseljenosti pa je izjemnega pomena zagotovljena infrastruktura, prometne povezave, informacijska omrežja, javne in osebne storitve, dostopnost do dobrin – trgovine, ipd. K praznjenju določenih poselitvenih območij v naši državi prispeva tudi celotna ali delna privatizacija javnih storitev (pošta, banke, lekarne...), ki v novi lastniški strukturi postavlja ekonomski interes oz. možnost ustvarjanja dobička pred skupne interese prebivalstva.

EU politike bi lahko manj razvitim regijam in podeželskim območjem pomagale s specifično naravnanimi razvojnimi programi, vzpostavitevjo usklajenih elementov pokrivanja teritorialnih razlik in jasnimi kriteriji financiranja.

Neizkoriščen je še razvoj turističnih možnosti v manj razvitih regijah, kjer bi se morali pridružiti starejši s svojim dolgoletnim zgodovinskim poznavanjem kraja in prenašati vedenje na mlajše generacije. Del turistične ponudbe dopolnjujejo obrtni (rokodelsko) proizvodi iz preteklih časov. Starejši in mlajši zainteresirani, bi našli pri tem svojo ustvarjalno produkcijo in prodajne priložnosti.

V Zelenu knjigi pa je izpuščen pomen in priložnosti srebrne ekonomije kot vseživljenjskega dela v različnih oblikah in tudi velikega vpliva na potrošnjo. Pozitivni učinki vseživljenjskega dela so namreč veliki in to bi bilo potrebno bolje izkoristiti: prispevek k rasti BDP in splošni družbeni blaginji, spremenjena javna poraba, razbremenjevanje vseh generacij, zmanjševanje revščine in odvisnosti starejših, razvijanje novih fleksibilnih oblik dela, ohranjanje zdravja, uresničevanja koncepta vključujoče demokratične družbe.

Vprašanja poglavja 4. Nove priložnosti in izzivi pri upokojevanju

6. Kako bi lahko bolje podpirali prostovoljstvo starejših in medgeneracijsko učenje, tudi čezmejno, ter tako spodbujali izmenjavo znanja in državljansko udeleževanje? Kakšno vlogo bi lahko imela digitalna platforma ali druge pobude na ravni EU in na koga bi bilo treba te pobude nasloviti? Kako bi lahko prostovoljstvo mladih skupaj s starejšimi in za starejše povezali v medgeneracijske pobude?

Prostovoljskim in prostočasnim dejavnostim je predan velik del starejše populacije in ga je potrebno vzpodbujati z vsebinskimi izzivi ustreznimi okolju ter prilagojenimi možnostim in sposobnostim vključenih. Ne sme pa postati izključno naloga starejših. Ciljano mora biti na vključevanje vseh generacij. Čeprav je to delo naslovljeno s »prostovoljno«, pa mora biti urejeno, tako zakonsko kot finančno. S tem bi bilo prostovoljnemu delovanju dano priznanje in ovrednotenje njegovega doprinosa družbi.

EU bi lahko gradila na skupnih točkah držav članic in ponudila elemente skupnega vrednotenja in nagrajevanja prostovoljstva.

Digitalna platforma bi morala zagotoviti ustrezen komunikacijski priključek, predvsem pa biti v pomoč pri opolnomočenju starejših za uporabo in razumevanje vsebin.

Povezavo prostovoljstva mladih s starejšimi in starejše v medgeneracijskem okolju bi bilo možno vzpodbuditi s konkretnimi programi, izvirajoč z dejavnostmi v vsakdanjem življenjskem okolju, pa tudi drugod: druženja s kulturnimi dogodki, okoljevarstvenimi aktivnostmi, tekmovanji, s športnimi programi, skratka z vsebinami, ki bi izzvale.

7. Katere storitve in spodbudno okolje bi bilo treba vzpostaviti ali izboljšati, da bi starejšim zagotovili samostojnost, neodvisnost in pravice ter jim omogočili udeležbo v družbi?

Politike naj bi pomagale že osebam po 55 letu starosti k razmisleku, kaj pred pokojem in po njem in kako ravnati po tem, ko so odšli potomci na svoje. Potrebna je podpora EU in financiranje raznih oblik ozaveščanja ter priprave še zaposlenih na upokožitev, s t.i. predupokožitvenimi seminarji. To bi morale biti redne oblike delovanja. Če gre za javni sektor, vključene v ustrezno proračunsko financiranje.

Upokožitev je pomemben življenjski preskok na katerega se mora vsak pripraviti. Zato moramo tudi v Sloveniji ponovno oživiti in nadaljevati s projektom »priprava na zdravo in varno starost«, kot državnim projektom, v katerem bodo bodoči upokoženci spoznali pomen vključevanja v aktivno življenje in znali postati sooblikovalci družbenega dogajanja.

Upokojevanje ne sme sloneti na » številu let«, pač pa na socialnih in kognitivnih zmožnosti posameznika. Vsi v EU moramo upoštevati, da se z višanjem starostne dobe ohranjajo in tudi razvijajo pridobljene izkustvene veščine, kar moramo strateško izkoristiti kot medgeneracijsko dopolnjevanje delovnih procesov in s tem dvigovanje ekonomskih rezultatov.

Pri obravnavi novih priložnosti in izzivih pri upokojevanju se je potrebno temeljiteje posvetiti vseživljenjskemu učenju in možnostim delovnega ustvarjanja. Pedagoški in vzgojni stroki mora država omogočiti redno izpopolnjevanje, spremljanje novosti na delovnem področju ter meddržavno primerjalno sodelovanje v okviru EU.

Za sprejemanje novih tehnoloških znanj je treba dodatno razviti oblike usposabljanja, za podaljševanje fizične in mentalne sposobnosti in ohranjanje osebnostne neodvisnosti. O nujnih izboljšanih pristopih pri izobraževanju starejših oseb govorimo tudi na drugem mestu. Spodbudno okolje pomeni tudi pomoč pri ustanovitvi in delovanju samopomočnih humanitarnih organizacij starejših in drugih prostovoljcev kar starejšim nudi dodatne priložnosti za aktivno staranje.

8. Kako bi lahko EU podprla ranljive starejše, ki ne morejo zaščititi lastnih finančnih in osebnih interesov, zlasti v čezmejnih položajih?

Najprej je treba določiti kriterije, nato identificirati prizadete ter razviti svetovanje in pomoč (pretežno NVO-ji).

Opozarjamo na starizem kot razračen, prikrit in večinoma nepriznan, ter pri starejših ljudeh tudi slabo prepoznan vir diskriminacije, ki povzroča kršenje človekovih pravic na različnih nivojih in v različnih oblikah. Navedeno vpliva na ravnanja, odnose in odločitve na vseh nivojih in v vseh okoljih. Vpliva na urejanje celih sistemov in družbenih dogajanj.

Človekove pravice starejših v Zeleni knjigi niso dovolj poudarjene in EU ima pomembno vlogo v širšem kontekstu prizadevanj za zaščito človekovih pravic starejših, ki potekajo v okviru OZN, Odprte delovne skupine za staranje. EU mora voditi prizadevanja za sprejem Konvencije ZN o zaščiti pravic starejših oseb.

Čezmejne situacije so posebno vprašanje, ki mu do zdaj nismo posvečali dovolj pozornosti, se pa s Covid razmerami in različnimi omejitvami zaostuje. V EU bi bilo nujno raziskati stanje in dogajanja, saj ta niso dovolj transparentna ter oblikovati elemente enotnih rešitev za vse članice.

9. Kako bi lahko EU podprla prizadevanja držav članic pri zagotavljanju pravičnejših, a fiskalno trdnih sistemov socialne zaščite za ljudi vseh generacij, ne glede na spol, starost in dohodkovno skupino?

EU naj razvije nove modele, ki ne temeljijo le na veljavnem Bismarkovem modelu, ki zaradi mnogih interventnih posegov in spremenjenih demografskih razmer ni vzdržen. Zveza zaposleni in njihovi prispevki je v določeni meri presežena.

10. Kako bi lahko zmanjšali in obravnavali tveganje revščine v starosti?

Slovenija je med vodilnimi glede stopnje starostne revščine med članicami EU. Ta je v Sloveniji še posebej problematična med starejšimi ženskami. Zato bi bilo v Sloveniji potrebno vdovske pokojnine dvigniti iz sedanjih 15 % na 25 %. Predlagamo, da EU zaveže članice, da pomembna odstopanja, ki vodijo v revščino dela populacije uredijo in razmerja popravijo s socialnimi pomočmi ali na druge usztezne načine.

Ob skrbi za starejše ne smemo pozabiti na dejstvo, da je revščina prisotna tudi pri drugih starostnih skupinah in posebej zaskrbljujoča pri zelo mladih.

11. Kako bi lahko zagotovili ustrezno pokojnino osebam (večinoma so to ženske), ki daljša obdobja delovnega življenja opravljajo neplačano delo (pogosto oskrbo)?

Gre za starostno revščino, ki je pogojena tudi z neenakostjo (ta se gradi že od rojstva dalje). Urediti oz. dograditi bi bilo treba sistem socialnih pomoči in v to vključiti tudi pogoje življenja in dostop do storitev.

V zavarovalnem pokojninskem sistemu to ni izvedljivo brez rušenja temeljnih premis sistema, razen če najdemo vir plačevanja prispevkov za osebe, ki opravljajo neplačano delo. To bi lahko prevzele države ali namenski solidarnostni sklad na nivoju EU.

Ob spremembi pokojninskih sistemov pa je to možno vključiti v elemente enotnega temeljnega dohodka.

12. Kakšno vlogo bi pri zagotavljanju ustreznih pokojninskih prihodkov lahko imele dodatne pokojnine? Kako bi jih lahko razširili po vsej EU in kakšna bi bila vloga EU v tem procesu?

Kako izboljšati pokojnine, da omogočajo dostojen življenjski standard v starosti, v zadnjih letih poskušamo v Sloveniji doseči z izrednimi valorizacijami in raznimi dodatki.

Predlog je tudi, da bi bolj spodbujali plačevanje dodatnega pokojninskega zavarovanja. V teoriji je to dobra pobuda, a v praksi ni izvedljiva v trenutnih razmerah, ker veliko delovnih ljudi nima preostanka sredstev za vplačevanje, zaradi nizkih plač, ali zato, ker jih ob črpanju tega zavarovanja obremenijo davčne dajatve.

V celotni EU bi morali omogočiti pokojninske prihodke, ustrezne vsakokratnemu okolju, z uvedbo posebnega zavarovanja na nivoju unije z ugodnim obrestovanjem.

Potrebna bi bila uvedba novega obveznega varčevalnega finančnega stebra za življenje po upokojitvi.

Velja premisliti idejo o evropskem enotnem temeljnem dohodku za upokojence.

Vprašanja poglavja 5. Zadovoljevanje naraščajočih potreb starajočega se prebivalstva

13. Kako bi lahko EU podprla prizadevanja držav članic za uskladitev ustreznega in cenovno dostopnega zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe s fiskalno in finančno vzdržnostjo?

Dolgotrajna oskrba je integrirana socialna in zdravstvena oskrba, ki omogoča celostno oskrbo starejših, ki imajo vedno več tudi zdravstvenih težav (v mislih imamo večjo pojavnost simptomov demence, ki zahtevajo specifičen pristop). Minimalni standardi oskrbovalcev so nujno potrebni za zagotavljanje kakovostne in varne dolgotrajne oskrbe tako doma kot v institucijah in jih mora država nemudoma sprejeti ob upoštevanju strokovnih predlogov. Potrebno je vključevanje in podpora neformalnih oskrbovalcev, nujno je povezati vse mogoče oblike pomoči. Glede oskrbovancev pa pripraviti takšno metodologijo, ki bo upoštevala dejanske potrebe ljudi.

EU naj uredi skupna načela za urejanje zakonodaje in z oblikovanjem kriterijev poskusi harmonizirati plačila izvajalcev (profesionalcev in prostovoljcev).

Uvedba obdobjnih splošnih zdravstvenih pregledov bi pomenila upokojencem potrebno skrb in pomoč v starosti.

14. Kako bi lahko EU podprla države članice pri obravnavi izzivov dolgotrajne oskrbe? Katere cilje in ukrepe bi bilo treba uresničiti v okviru politike EU glede dostopnosti, kakovosti, cenovne dostopnosti ali delovnih pogojev? Kaj je treba upoštevati pri redko naseljenih območjih?

Nujno je pripraviti enotne, vsaj minimalne, standarde dolgotrajne oskrbe v EU. Unija bi morala vsaj moralno, v novih pogojih po epidemiji pa tudi finančno, podpreti izgradnjo sistemov dolgotrajne oskrbe v državah članicah in sodelovati pri vzpostavitvi pogojev za njihovo uresničevanje. Potrebno je tudi poenotenje opredelitve dolgotrajne oskrbe na ravni EU. Tu ne gre le za domove za starejše in negovalne bolnišnice, temveč za oblikovanje in vzpostavitev celovite mreže integriranih multifunkcionalnih (vladnih in nevladnih) servisov v lokalnih okoljih, ki temeljijo na dejanskih potrebah starejših in ki omogočajo starejšim ljudem čim daljšo samostojnost, neodvisnost in udeležbo v družbi.

Z raznimi e-oskrbami in drugo varovalno opremo na daljavo je potrebno podpreti oskrbovance, ki živijo sami na domu.

Bolj je potrebno poudariti pomen usposabljanja prostovoljcev in drugih neformalnih oskrbovalcev za izvajanje storitev dolgotrajne oskrbe ter opredeliti e-oskrbo kot dodaten vir pomoči. Podpreti in razviti je potrebno dostopnost do brezplačne e-oskrbe.

Pri tem pričakujemo podporo in finančno intervencijo EU v vseh državah, kjer to še ni dostopno starejšim ljudem.

V Sloveniji ni problematična samo odsotnost zakonskega besedila o dolgotrajni oskrbi z navedenimi viri financiranja in razmejitvijo med zdravstveno in dolgotrajno oskrbo, temveč je pereče pomanjkanje kadra za izvajanje storitev dolgotrajne oskrbe. Evropsko financirani pilotni projekti niso pripomogli k reševanju bistva problema. Resen problem s katerim bo soočena Slovenija je, kdo bo izvajal dolgotrajno oskrbo? Kadri, ki živijo v obmejnih območjih, hodijo na delo v Avstrijo, kjer tudi za občasno delo dobijo višje plačilo kot v Sloveniji. Potrebno je končati z evropskim sofinanciranjem pilotnih projektov s področja dolgotrajne

oskrbe, ki so bili napačno usmerjeni, ampak zadeve oblikovati v nacionalni normativni sistem in jih ustrezno financirati. Sodelovanje EU v finančnem in strokovnem smislu je zaželeno. V dolgotrajni oskrbi je treba opredeliti skupne cilje in ugotoviti odstopanja ter razlike in po potrebi postopno zmanjševati razlike in povečevati količine ter kakovost storitev. Zagotoviti je treba policentrično oskrbo.

15. Kako bi lahko starejši izkoristili prednosti digitalizacije mobilnosti in zdravstvenih storitev? Kako bi lahko izboljšali dostopnost, razpoložljivost, cenovno dostopnost in varnost javnega prevoza za starejše, zlasti na podeželskih in oddaljenih območjih?

EU bi lahko izboljšala komunikacijske tokove in poenotila digitalne oblike zdravstvenih storitev ter se posebej osredotočila na to, kako bi dosegla in vključila tiste, ki ne uporabljajo digitalnih naprav.

Medicina na domu predpostavlja določeno splošno stopnjo opremljenosti in posebno namensko opremo. Predvsem pa je nujna vsebinska podpora in didaktična podpora. Zagotovitev opreme in znanja je nujna, po neprofitnih pogojih.

Zagotoviti je treba dobre prometne povezave od večjih centrov oddaljenih regij. Kjer je to ekonomsko neprivačno zaradi majhne frekvence potrebnih voženj, mora kot investitor in vzdrževalec linij nastopiti država. Možno je tudi stimuliranje razvoja prostovoljskih aktivnosti na tem področju («Prostofer» v Sloveniji). Upokojencem je treba omogočiti prosto vožnjo ali nakup potrebnih vozovnic za minimalni prispevek.

16. Ali se pri oblikovanju politik dovolj zavedamo vzrokov in učinkov osamljenosti? Kaj bi bilo mogoče storiti za preprečevanje osamljenosti in družbene izolacije starejših? Kakšno podporo lahko zagotovi EU?

S posebnimi pristopi bi morali stimulirati fizične stike v času socializacije, tudi v kriznih razmerah, da bi vzpodbujali, ne pa zatirali kreativnost in normalno komunikacijo med ljudmi, saj se v neposredni komunikaciji rojevajo nove ideje, ohranja miselna aktivnost, ohranjajo in razvijajo socialne veščine posameznika. Za zmanjšanje socialnih in psihičnih stisk je potrebno razviti in omogočiti tudi možnost avdio in video komunikacij, kar se je dobro izkazalo v domovih starejših občanov, ko so v časih socialne izolacije stanovalcem priskrbeli tablice, ki so enostavne za uporabo.

EU lahko zagotovi podporo s smernicami in priporočili ter potrebnimi statističnimi raziskavami ter izmenjavo praks. Ali se pri oblikovanju politik dovolj zavedamo vzrokov in učinkov osamljenosti? Zavedamo se na sploh, politik, ki bi pomagale k premagovanju tega pojava je malo. Vloga NVO-jev in verskih in humanitarnih organizacij je pri tem izredna, ni pa sistemskih rešitev. V splošnem velja spremljati porabo časa za starejše in njihova stanja (SILC) ter občasno narediti poseben popis (primer raziskava fundacije Bertelsmann).

17. Kakšno vlogo pri obravnavi izzivov starajočega se prebivalstva ima lahko upoštevanje večgeneracijskega življenja in stanovanj pri prostorskem načrtovanju mestnih in podeželskih okolij? Kako bi lahko to možnost boljše izkoristili?

Velike vloge pri načrtovanju ne pričakujemo. Potrebujemo velike soseske s cenovno ustreznimi najemninami in arhitektonsko primernimi objekti, brez ovir za gibanje. Predvsem pa potrebujemo ustrezne podatke o dejanskem stanju in novih potrebah. Potrebna je tudi

sprememba statističnega kriterija o prenaseljenosti bivališča.

Alternativne oblike bivanja so v Sloveniji prisotne, vendar kot izjemni primeri. Nastajajo pa vprašanja kako starejše motivirati za take oblike bivanja. Tovrstne spremembe v starejši življenjski dobi so nepriljubljene in se masovno ne pojavljajo. Pojavljajo se poskusi skupnega bivanja starejših in mladih, pa le kadar so možna dopolnjevanja v določenih storitvah. Kot metodo medgeneracijskega sožitja in eventualnega poznejšega sobivanja nekateri uvajajo medgeneracijske delavnice z različnimi temami. Rezultati še niso znani.

V Ljubljani, 12. 4. 2021

Prispevali:

- Tomaž Banovec, član Strokovnega sveta ZDUS
- Vida Bogataj, za Društvo upokojenih pedagoških delavcev Slovenije
- Franc Gombač, predsednik Komisije za kulturo
- Nežka Ivanetič, predsednica komisije za pokojninsko politiko
- Slavica Naumov Krošelj, članica Komisije za zdravstveno in socialno varstvo
- Jožica Puhar, podpredsednica ZDUS
- Vera Pečnik, podpredsednica ZDUS
- Mag. Rosvita Svenšek, predsednica Komisije za zdravstveno in socialno varstvo
- Danilo Škerbinek, član Strokovnega sveta ZDUS
- mag. Maja Vojnovič, članica skupine za mednarodno sodelovanje